

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**Сумська філія
Кафедра гуманітарних дисциплін**

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

**з навчальної дисципліни «Історія та культура України»
обов'язкових компонент освітньої програми
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

081 Право (право)

Суми 2024

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 14.08.2023 р. №8

СХВАЛЕНО

Вченою радою Сумської філії
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 08.07.2024 р. №8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та
соціально-економічних дисциплін
Протокол від 13.08.2024 р. №7

Розглянуто на засіданні кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ
Протокол від 27.06.2024 №22

Розробник:

Професор кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії ХНУВС, кандидат історичних наук, ст. наук. співр. Надія ДЕМИДЕНКО

Рецензенти:

1. Професор кафедри юридичних дисциплін Сумської філії ХНУВС, доктор історичних наук, професор Юрій ОСАДЧИЙ
2. Доцент кафедри державно-правових дисциплін та українознавства Сумського національного аграрного університету, кандидат історичних наук, доцент Людмила РОЖКОВА

1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами

(денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Тема № 1: Давня історія України	8	2	2	-	-	4	екзамен
Тема № 2: Київська Русь (IX – XIV ст.).	10	4	4	-	-	2	
Тема № 3: Україна в XIV - XVIII ст.	10	4	4	-	-	2	
Тема № 4: Українські землі у складі Російської та Австрійської імперій (XIXст.)	10	2	2	-	-	6	
Тема № 5: Україна на початку XX ст.	8	-	-	-	-	8	
Тема № 6: Українська революція 1917 – 1920 рр.	8	2	2	-	-	4	
Тема № 7: Україна в 20 – 30 роки	10	2	2	-	-	6	
Тема № 8: Українська РСР у роки Другої світової війни	8	2	2	-	-	4	
Тема № 9: Україна у 1945 – 1991 рр.	10	2	2	-	-	6	
Тема № 10: Держава Україна на сучасному етапі	8	2	2	-	-	4	
Всього за семестр:	90	22	22	-	-	46	екзамен

2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами

(заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Тема № 1: Давня історія України	10	-	-	-	-	10	екзамен
Тема № 2: Київська Русь (IX – XIV ст.).	18	2	2	-	-	14	
Тема № 3: Україна в XIV - XVIII ст.	16	2	2	-	-	12	
Тема № 4: Українські землі у складі Російської та Австрійської імперій (XIXст.)	12	-	-	-	-	12	
Тема № 5: Україна на початку XX ст.	8	-	-	-	-	8	
Тема № 6: Українська революція 1917 – 1920 рр.	10	-	2	-	-	8	
Тема № 7: Україна в 20 – 30 роки	8	-	-	-	-	8	
Тема № 8: Українська РСР у роки Другої світової війни	10	-	2	-	-	8	
Тема № 9: Україна у 1945 – 1991 рр.	8	-	2	-	-	6	
Тема № 10: Держава Україна на сучасному етапі	8	-	-	-	-	8	
Всього за семестр:	90	4	10	-	-	76	

2. Методичні вказівки до семінарських занять

Тема №1

Семінарське заняття *Давня історія України*

Навчальна мета заняття: ознайомити студентів з історією заселення території України, найбільш відомими культурами та першими державами.

Час проведення : 2 год.

Навчальні питання:

1. Початок людської цивілізації на території України:
2. Перші державні утворення в Північному Причорномор'ї та в Криму.
3. Східні слов'яни в давнину.
4. Розвиток культури східних слов'ян.

Методичні вказівки

Початок заняття необхідно розпочати з постановки проблемних питань по темі. Також звертається увага студентів на окремі питання, які необхідно розкрити під час виступів на занятті.

При розкритті першого питання студенти повинні висвітлити етапи заселення території України; розкрити особливості кам'яного, мідного, бронзового віку на українських землях; розповісти про найбільш відомі археологічні культури.

При висвітленні другого питання необхідно розповісти про історію виникнення рабовласницьких держав в Північному Причорномор'ї і Криму.

При відповіді на третє питання студенти розповідають про теорії походження слов'ян, їх головні заняття, суспільний устрій.

Вивчаючи четверте питання, студентам слід визначити основні історичні віхи передслов'янської доби – матеріальну та духовну культуру епохи палеоліту, мезоліту, неоліту, зокрема, здобутки Трипільської культури, особливості культури кімерійсько - скіфської доби, сарматських та антських племен. Характеризуючи світоглядні уявлення слов'ян, необхідно звернути увагу на їх єдність з природою. У чому полягала сутність язичницької релігії слов'ян (політеїзму, багатобожжя)? Розкрити особливості пантеону слов'янських богів. Яким силам природи поклонялися слов'яни?

Порядок проведення заключної частини заняття рекомендується через аналіз та узагальнення та закріплення вивченого матеріалу, пояснення домашнього завдання, розкриття питань на самостійну роботу.

Теми рефератів

1. Перші людські поселення на території України.
2. Трипільська культура.
3. Державні утворення неслов'янських народів на території України.
4. Грецька колонізація Північного Причорномор'я.
5. Утворення Скіфської держави. Скіфська культура та її особливості.
6. Давньослов'янський період на території України.
7. Участь слов'ян у великому переселенні народів.
8. Концепція походження українського народу М. Грушевського.
9. Антське царство – перша Українська держава.
10. Давньослов'янський період на території України.
11. Концепція походження українського народу М. Грушевського.
12. Антське царство – перша Українська держава.
13. Міфологія та релігія давніх слов'ян.

Рекомендована література:

Основна:

1. Бойко О.Д. Історія України: підручник. К.: Академія. 2018. 720 с.

2. Гарін В., Кігіцар І., Кондратенко О. Історія України: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2017. 240с.
3. Греченко В.А. Історія та культура України: підручник. Харків : ХНУВС, 2017. 320 с.
4. Греченко В.А., Кислюк К.В. Історія української культури. К.: Кондор-Видавництво, 2013. 352 с.
5. Палій О. Коротка історія України. К. : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2017. 464 с.

Додаткова:

1. Скрязинська М.В. Листування в античних державах Північного Причорномор'я. *Український історичний журнал*. 2013. №2. С. 178- 188.
2. Скрижинська М.В. Захист території Ольвії та Херсонеса в V-I ст. до н.е. *Український історичний журнал*. 2015. № 6. С. 4-12.
3. Степанчук В.М. Початок заселення і подальше освоєння територій України давньою людиною: синтез археологічних і палеографічних Даних. *Вісник Національної Академії Наук України*. 2012. № 8. С. 34-37.
4. Телегуз А. Етнологічна концепція етноутворення українців. *Українознавство*. 2012. №4. С. 193-198.
5. Шакурова О. Проблема походження українців у сучасній українській історіографії. *Українознавство*. 2015. № 2015. №3. С. 8-19.
6. Шостак М. Етнокультурна проблематика історії Русі-України у сучасному історіографічному дискурсі. *Українознавство*. 2016. №3. С. 113-131.

Тема №2

Семінарське заняття Київська Русь (IX – XIV ст.).

Навчальна мета заняття: ознайомити студентів з історією виникнення Давньоруської держави, внутрішню і зовнішню політику князів, особливості культури.

Час проведення : 4 год.

Навчальні питання:

1. Утворення та становлення східнослов'янської держави — Київської Русі.
2. Розквіт Київської Русі. Політичний лад.
3. Розпад Київської Русі. Галицько-Волинське князівство.
4. Соціальне - економічний розвиток Київської Русі.
5. Культура Київської Русі.

Методичні вказівки

Початок заняття необхідно розпочати з постановки проблемних питань по темі. Також звертається увага студентів на окремі питання, які необхідно розкрити під час виступів на занятті.

При розкритті першого питання студенти повинні висвітлити причини утворення Давньоруської держави, основні теорії, діяльність перших князів.

При висвітленні другого питання необхідно розповісти про внутрішню і зовнішню політику Ярослава Мудрого, Володимира Мономаха та інш. князів.

Відповідаючи на третє питання студенти повинні звернути увагу на причини феодальної роздробленості та її наслідки. Основні етапи формування Галицько-Волинського князівства, діяльність найбільш відомих князів.

Розглядаючи четверте питання студенти повинні проаналізувати соціально-економічний розвиток давньоруських земель (реформи в законодавстві та інш.).

При розкритті п'ятого питання слід з'ясувати історичні умови розвитку культури Київської Русі та роль християнства як головного чинника нових культурних процесів. Визначаючи вплив християнства на культурний розвиток Київської Русі, слід підкреслити, що напрями розвитку культури фактично визначалися церквою. Розкриваючи питання виникнення східнослов'янської писемності, літописання, зародження шкільної освіти, , слід мати на увазі, що розвиток освіти в Київській Русі відбувався на власних традиціях з використанням античного та візантійського досвіду шкільного навчання. Які типи шкіл утворилися за часів князювання Володимира Великого та Ярослава Мудрого? Які галузі знань набувають поширення на Русі? Що склало основу писемної мови Київської Русі? Літературу Київської Русі прийнято ділити на прикладну і оригінальну. Визначте її основні жанри та зміст? Охарактеризуйте давньоруське літописання. Визначте найпомітніші пам'ятки давньоруської літератури.

Аналізуючи мистецтво Київської Русі, слід охарактеризувати основні напрями та жанри давньоруського мистецтва (сакральне, художні ремесла, оздоблення книг). Який архітектурний стиль переважав у кам'яному зодчестві? Визначте особливості художнього оздоблення храмів Київської Русі (фрески, мозаїка). Зверніть увагу на особливості станкового живопису – іконопису. Які сюжети переважали на давньоруських іконах? Окремим видом прикладного мистецтва були художні ремесла. Високого рівня художнього мистецтва досягли давньоруські ювеліри. Визначте особливості їх художньої техніки: емаль, зернь, філігрань (скань), чернь. Які види художніх ремесел набули розвитку у Київській Русі?

Характеризуючи особливості культурного розвитку Галицько-Волинського князівства, слід визначити його географічне розташування, особливості соціально-економічного і політичного розвитку. Визначте найбільш відомі літописні зведення періоду феодальної роздробленості. Якими рисами позначено дерев'яне та кам'яне зодчество Волині та Галичини?

Порядок проведення заключної частини заняття рекомендується через аналіз та узагальнення та закріплення вивченого матеріалу, пояснення домашнього завдання, розкриття питань на самостійну роботу.

Теми рефератів

1. Теорії походження Київської держави.
2. Ранньодержавне об'єднання "Руська земля".
3. Суспільно-політична діяльність князя Аскольда.
4. Походження Києва.
5. Етапи прийняття християнства на Русі.

6. Формування відносин Київської держави з Візантією.
7. Київські князі в європейській політиці.
8. Феодальна роздробленість Русі.
9. Причини занепаду Київської Русі.
10. Місце Київської Русі в історичній долі українського народу.
11. Галицько-Волинське князівство – продовження державної організації українського народу.
12. Трипільська культура
13. Культура античних – міст держав Північного Причорномор'я
14. Скіфська культура та її особливості
15. Міфологія та релігія давніх слов'ян
16. Особливості давньоруської архітектури

Рекомендована література

Основна:

1. Бойко О.Д. Історія України: підручник. К.: Академія. 2018. 720 с.
2. Гарін В., Кігіцар І., Кондратенко О. Історія України: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2017. 240с.
3. Греченко В.А. Історія та культура України: підручник. Харків : ХНУВС, 2017. 320 с.
4. Греченко В.А., Кислюк К.В. Історія української культури. К.: Кондор-Видавництво, 2013. 352 с.
5. Палій О. Коротка історія України. К. : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2017. 464 с.

Додаткова:

1. Козакевич О. Кельтська теорія походження Русі : критичний погляд. *Українознавство*. 2012. №12. С.155-159.
2. Кириченко К.В. Галицько-Волинський літопис і створення легендарної частини 2-го взводу літописів Великого князівства Литовського. *Український історичний журнал*. 2012. №6. С.111- 18.
3. Терський С. Формування фортифікацій Волинського князівства у XII – першій половині XIII ст. *Київська старовина*. 2010. №5. С. 106-117.

Тема №3

Семінарське заняття   *Україна в XIV - XVIII ст.*

Навчальна мета заняття: ознайомити студентів подіями, що відбувалися на українських землях в XIV - XVIII ст., становище населення в складі Литовської та Польської держав.

Час проведення : 4 год.

Навчальні питання:

1. Україна в польсько-литовську добу.
2. Виникнення і розвиток українського козацтва.
3. Визвольна війна українського народу середини XVII ст.
4. Соціально-економічне і політичне становище України в кінці XVII ст. - у XVIII ст.

5. Культура України в XVI - XVIII ст.

Методичні вказівки

Початок заняття необхідно розпочати з постановки проблемних питань по темі. Також звертається увага студентів на окремі питання, які необхідно розкрити під час виступів на занятті.

Розкриваючи перше питання студенти повинні порівнювати соціально-економічне і політичне становище українців в складі Литовської та Польської держав.

В даному питанні слід розкрити причини виникнення козацтва, вказати найбільш відомих ватажків, основні напрямки діяльності.

В третьому питанні обов'язково слід проаналізувати причини війни, характер, рушійні сили. Слід зазначити етапи, основні події, зміст мирних угод, дипломатичну діяльність Б. Хмельницького і наслідки війни.

В четвертому питанні слід проаналізувати становище України в період Руїни та в складі Російської держави (антиукраїнська політика Петра I, Катерини II).

Розкриваючи п'яте питання, студентам слід звернути увагу на те, який статус мала руська (українська) мова та православна церква. Необхідно визначити основні типи освітніх закладів та принципи навчання. Слід пригадати, коли сформувалась українська розмовна та книжна мова. Яка проблематика літературних творів литовсько – польської доби? Навколо якої події розгорнулась літературно – публіцистична полеміка? Визначте найбільш відомих українських полемістів та їх твори.

Аналізуючи початок українського книгодрукування слід порівняти особливості розвитку друкарства в Україні з іншими країнами Європи. Що вам відомо про засновника українського книгодрукування Івана Федорова? Які твори українською мовою були надруковані в другій половині XVI ст.?

Характеризуючи піднесення літературної творчості з другої половини XVII ст., слід визначити основні жанри: трактати, діалоги, диспути, памфлети, проповіді. Назвіть найбільш відомі літературні твори цього періоду. Яким проблемам вони були присвячені?

Аналізуючи барокову архітектуру, її особливості в Україні слід охарактеризувати стиль «бароко». У чому особливості українського (козацького бароко). Наведіть приклади культових споруд, збудованих за ознаками даного стилю. Що було характерно для художнього оздоблення храмів доби бароко. Чим відрізнявся стиль класицизму, що почав поширюватись з середини XVIII ст., від стилів бароко та рококо?

Розкриваючи еволюцію образотворчого та музичного мистецтва слід врахувати, що розвиток живопису послідовно пережив етапи: бароко, рококо, класицизм. Які художні школи сформувались в Україні? Визначте основні жанри українського живопису: парадний портрет (парсуна), храмовий живопис, іконописання, гравюра. Назвіть видатних майстрів українського живопису у стилі класицизму.

Вивчаючи особливості музичної культури українського народу, слід

звернути увагу на її вкоріненість у традиції усної творчості. Які нові музичні жанри з'явилися під впливом бароко культури (псалми і канти).

Розглядаючи питання театрального мистецтва XVII – XVIII ст., охарактеризуйте основні жанри театрального мистецтва: шкільна драма, трагікомедія, інтермедія, драма – містерія. Пригадайте, у чому особливості вертепу, як різновиду театральної вистави. Хто виконував лялькові вистави? Слід врахувати, що значний внесок у розвиток театрального мистецтва здійснили студенти Києво-Могилянської Академії. З другої половини XVIII ст. з'явилися нові форми театральних вистав – театр балагану, антреприза, що була зародковою формою професійного театру.

Порядок проведення заключної частини заняття рекомендується через аналіз та узагальнення та закріплення вивченого матеріалу, пояснення домашнього завдання, розкриття питань на самостійну роботу.

Теми рефератів

1. Велике Князівство Литовське і його роль в історичній долі українського народу.
2. Люблінська унія та її наслідки для українського народу у другій половині XVI – на початку XVII ст.
3. Українське козацтво і формування національної держави в Україні.
4. Запорізька Січ – Українська козацька держава.
5. Князь Дмитро Вишневецький засновник Запорізької Січі.
6. Військові походи Запорожців XV – XVI ст.
7. Визвольна війна українського народу 1648 – 1657 рр.
8. Політичний портрет Богдана Хмельницького.
9. Дипломатична активність козацької держави періоду визвольної війни.
10. Значення та наслідки рішення Переяславської Ради про союз України з Росією.
11. “Березневі статті” – юридична основа Переяславського договору.
12. Гетьманщина (1648 – 1663).
13. Руїна в Україні (1663 – 1687).
14. Гетьман П. Дорошенко.
15. Гетьман І. Мазепа і його політична діяльність.
16. Гетьман П. Орлик та його Конституція.
17. Північна війна і Україна (1700 – 1721).
18. Селянсько-козацькі повстання. Гайдамаччина. Коліївщина.
19. Києво-Могилянська академія центр освіти і науки.
20. Бароко – стиль визначних будівель і архітектурних ансамблів.
21. Провідні школи живопису в Україні XVIII ст.
22. Музичне мистецтво у XVIII ст.
23. Діяльність філософа і письменника Г. Сковороди.
24. Братства та їх роль у розвитку української культури.
25. Початок книгодрукування в Україні.
26. Архітектура і образотворче мистецтво XIV – першої половини XVII ст..

27. Острозька академія та її роль у поширенні просвітницьких ідей в Україні.

Рекомендована література:

Основна:

1. Бойко О.Д. Історія України: підручник. К.: Академія. 2018. 720 с.
2. Гарін В., Кігіцар І., Кондратенко О. Історія України: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2017. 240с.
3. Греченко В.А. Історія та культура України: підручник. Харків : ХНУВС, 2017. 320 с.
4. Греченко В.А., Кислюк К.В. Історія української культури. К.: Кондор- Видавництво, 2013. 352 с.
5. Палій О. Коротка історія України. К. : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2017. 464 с.

Додаткова :

1. Реєнт О.П., Коляда І.А. Усі гетьмани України. Худож. оформлювач А.С. Ленчик. – Харків: Фоліо, 2010. 415 с.-(Історичне досє).
2. Україна перед визвольною війною 1648-1654 рр. : Збірка документів (1639-1648 рр.). Відпов. Редактор М.Н. Петровський. К. Вид-во Академії наук УРСР, 1946. 256 с.
3. Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків. К., 1990. Т. 1-2.
4. Антонович В. Про козацькі часи на Вкраїні. К., 1991.
5. Антонович О. Гетьмани України і кошові отамани Запорозької Січі. О.Антонович. К., 1992.
6. Антонович О. Розповіді про запорозьких козаків. К., 1991.
7. Архів Коша Нової Запорозької Січі: Корпус документів 1775 рр. У 2-х т. – К., 1998. 200 с.
8. Брехуненко В. Богдан Хмельницький. К., 2013. 64 с. (Великі українці).
9. Демиденко Н.М. Вплив православної церкви та звичаєвого права на шлюбно-сімейні традиції як складову духовної культури українців у XVI - XVII ст. : права жінки у шлюбі. *Сумська старовина* : зб. наукових праць .Сумський державний університет. Вип. XLVI. Суми, 2015. С. 19-27.
10. Пиріг П. Петро Конашевич Сагайдачний: історичні нариси життя та діяльності. Сіверянський літопис. 2012. № 1-2. С.18-35.
11. Червінька Т. Культура вживання алкоголю козацькою старшиною XVIII ст. (на матеріалах щоденників Я. Марковича та М. Ханенка. *Українознавство*. 2013. №2. С.117-120.

Тема №4

Семінарське заняття *Українські землі у складі Російської та Австрійської імперій (XIXст.)*

Навчальна мета заняття: ознайомити студентів з соціально-економічним і політичним становищем українських земель у складі Російської та Австро-Угорської імперій в XIXст.

Час проведення : 2 год.

Навчальні питання:

1. Соціально-економічний і політичний розвиток українських земель в складі Російської імперії.
2. Західноукраїнські землі під владою Австрійської імперії (кінець XVIII - XIX ст.)
3. Стан і розвиток культури в Україні у XIX ст.

Методичні вказівки

Початок заняття необхідно розпочати з постановки проблемних питань по темі. Також звертається увага студентів на окремі питання, які необхідно розкрити під час виступів на занятті.

При розгляді першого питання студенти повинні розповісти про особливості соціально-економічного розвитку і політичного життя в складі Російської імперії. Студенти повинні знати різницю між становищем українських земель у першій і другій половині XIX ст. А також звернути увагу на політичне життя України.

У другому питанні студенти повинні знати основні події економічного і політичного життя західноукраїнських земель під владою Австрійської імперії.

При розгляді третього питання студенти повинні вміти порівнювати особливості розвитку Наддніпрянщини і Західної України. Аналізуючи

особливості розвитку освіти в першій половині XIX ст., особливу увагу слід приділити розкриттю ролі Харківського та Київського університетів в розвитку української освіти та науки. Слід врахувати негативний вплив мовної політики російського та австрійського урядів на освітній процес на Наддніпрянщині, Галичині та Буковині.

Розглядаючи питання розвитку науки на українських землях слід охарактеризувати основні здобутки українських вчених та їх внесок у світову науку. Особливу увагу слід приділити здобуткам у галузі вітчизняної історії. Визначити українських науковців істориків та їх основні праці.

Характеризуючи розвиток української літератури, слід пам'ятати що її передумовами була усна народна творчість. Визначити основні жанри української літератури першої половини XIX ст. Розкрити зміст романтизму як визначального напрямку літератури цього періоду.

Вивчаючи питання розвитку архітектури та містобудування, розвитку українського живопису, слід охарактеризувати прояви стилю класицизму в архітектурних спорудах. Пригадайте, які міста, засновані наприкінці XVIII ст., розбудовувалися в цей період. Визначте особливості офіційного стилю класицизму в громадських спорудах. Охарактеризуйте основні жанри живопису: портрет, пейзаж, церковний живопис. Особливу увагу слід приділити художній творчості Т.Г. Шевченка, який заклав основи критичного реалізму в українському мистецтві.

Характеризуючи музичне та театральне мистецтво, слід звернути увагу на вплив романтизму та народних мелодій на українську музичну культуру XIX ст.

Аналізуючи розвиток освіти, слід розкрити зміст та основні напрями

реформи шкільної освіти 60-х рр.. XIX ст.. Особливу увагу слід приділити демократизації та забезпеченню доступу до освіти різним суспільним верствам, заснуванню вищих та середніх навчальних закладів, зокрема, у галузі сільськогосподарської освіти.

Порядок проведення заключної частини заняття рекомендується через аналіз та узагальнення та закріплення вивченого матеріалу, пояснення домашнього завдання, розкриття питань на самостійну роботу.

Теми рефератів

1. Соціальні і національні наслідки російської імперської політики в Україні (кінець XVII – перша половина XIX ст.).
2. Кирило-Мефодіївське товариство. Його діяльність.
3. Т. Шевченко та українське національне відродження.
4. Український національний рух та виникнення політичних партій у Західній Україні.
5. Українська ідея І. Франка.
6. Реформи 60–70-х років XIX ст. у Російській імперії та їх наслідки в Україні.
7. Університети – осередки української культури.
8. Досягнення суспільних і природничих наук в першій половині XIX ст.
9. Класицизм і романтизм в українській культурі XIX ст.
10. Кобзарство як соціально-культурне явище.
11. Реалістичні традиції у творчості Т. Шевченка – художника.
12. Становлення професійного українського театру у XIX на поч.. XX ст.
13. І. Франко як митець і дослідник української культури
14. Видатні діячі української науки XIX ст.
15. Жанрові особливості образотворчого мистецтва XIX ст.

Рекомендована література

Основна:

1. Бойко О.Д. Історія України: підручник. К.: Академія. 2018. 720 с.
2. Гарін В., Кігіцар І., Кондратенко О. Історія України: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2017. 240 с.
3. Греченко В.А. Історія та культура України: підручник. Харків : ХНУВС, 2017. 320 с.
4. Греченко В.А., Кислюк К.В. Історія української культури. К.: Кондор-Видавництво, 2013. 352 с.
5. Палій О. Коротка історія України. К. : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2017. 464 с.

Додаткова :

1. Реєнт О.П., Коляда І.А. Усі гетьмани України. Худож. оформлювач А.С. Ленчик. – Харків: Фоліо, 2010. 415 с. (Історичне досє).
2. Україна перед визвольною війною 1648-1654 рр. : Збірка документів (1639-1648 рр.). Відпов. Редактор М.Н. Петровський. К. Вид-во Академії наук УРСР, 1946. 256 с.
3. Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків. К., 1990. Т. 1-2.

4. Антонович В. Про козацькі часи на Україні. К., 1991.
5. Антонович О. Гетьмани України і кошові отамани Запорозької Січі. О.Антонович. К., 1992.
6. Антонович О. Розповіді про запорозьких козаків. К., 1991.
7. Архів Коша Нової Запорозької Січі: Корпус документів 1775 рр. У 2-х т. – К., 1998. 200 с.
8. Брехуненко В. Богдан Хмельницький. К., 2013. 64 с. (Великі українці).
9. Демиденко Н.М. Вплив православної церкви та звичаєвого права на шлюбно-сімейні традиції як складову духовної культури українців у XVI - XVII ст. : права жінки у шлюбі. *Сумська старовина* : зб. наукових праць .Сумський державний університет. Вип. XLVI. Суми, 2015. С. 19-27.
10. Пиріг П. Петро Конашевич Сагайдачний: історичні нариси життя та діяльності. *Сіверянський літопис*. 2012. № 1-2. С.18-35.
11. Червінька Т. Культура вживання алкоголю козацькою старшиною XVIII ст. (на матеріалах щоденників Я. Марковича та М. Ханенка. *Українознавство*. 2013. №2. С.117-120.

Тема № 5

Семінарське заняття *Українська революція (1917-1920 рр.)*

Навчальна мета заняття: ознайомити студентів з подіями національної революції 1917 – 1920 рр., причинами поразки та уроками.

Час проведення 2 год.

Навчальні питання:

1. Початок Української революції. Доба Центральної Ради.
2. Українська держава гетьмана П. Скоропадського.
3. Доба Директорії УНР. Утворення ЗУНР. Злука УНР і ЗУНР.
4. Культурно-освітня політика Центральної ради, Гетьманату П. Скоропадського, Директорії, ЗУНР.

Методичні вказівки

Початок заняття необхідно розпочати з постановки проблемних питань по темі. Також звертається увага студентів на окремі питання, які необхідно розкрити під час виступів на занятті.

У першому питанні розглянути причини української революції, основні напрямки діяльності Центральної Ради, зміст Універсалів, причини поразки і значення діяльності.

У другому питанні необхідно показати внутрішню і зовнішню політику уряду П. Скоропадського.

У третьому питанні проаналізувати діяльність Директорії, причини поразки і значення.

Аналізуючи четверте питання слід приділити відродженню української мови, українізації освіти та науки, книговидавничої справи та преси, розвитку

національного театру, музичного та образотворчого мистецтва. Необхідно врахувати, що саме уряд П.Скоропадського досяг найбільш вагомих результатів у сфері розвитку національної культури. Необхідно визначити основні риси політики Директорії та ЗУНР у сфері розвитку національної культури. Охарактеризувати мовне законодавство доби національно-демократичної революції (1917 – 1921 рр.).

Порядок проведення заключної частини заняття рекомендується через аналіз та узагальнення та закріплення вивченого матеріалу, пояснення домашнього завдання, розкриття питань на самостійну роботу.

Теми рефератів

1. Лютнева революція в Росії та її вплив на Україну.
2. Українська національно-демократична революція 1917 – 1920 рр.
3. Організація Центральної Ради, її склад і діяльність.
4. Жовтневий переворот у Росії і Центральна Рада.
5. Війна більшовиків проти Центральної Ради.
6. Битва під Крутами.
7. Брест-Литовська угода та Україна.
8. Українська держава гетьмана П. Скоропадського.
9. Західноукраїнська Народна Республіка.
10. Перемога влади більшовиків на Україні.
11. Уроки української революції (1917 – 1920 рр.).
12. Історичні умови розвитку культури 1917-1921 рр.
13. Національно – культурна політика Центральної Ради та Гетьманату П. Скоропадського.
14. Л. Курбас – український театральний режисер – новатор
16. Видатні українські вчені (М. Грушевський, В. Вернадський, Є. Патон та інші.)

Рекомендована література

Основна:

1. Бойко О.Д. Історія України: підручник. К.: Академія. 2018. 720 с.
2. Гарін В., Кігіцар І., Кондратенко О. Історія України: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2017. 240с.
3. Греченко В.А. Історія та культура України: підручник. Харків : ХНУВС, 2017. 320 с.
4. Греченко В.А., Кислюк К.В. Історія української культури. К.: Кондор-Видавництво, 2013. 352 с.
5. Палій О. Коротка історія України. К. : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2017. 464 с.

Додаткова:

1. Глушко М. Українці в російській армії під час Першої світової війни. *Українознавство*. 2012. №2. С. 92-97.

2. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків: Клуб сімейного дозвілля. 2016. 495 с.

Тема № 6

Семінарське заняття *Україна в 20 – 30 рр.*

Навчальна мета заняття: ознайомити студентів з подіями 20 – 30 років, змінами у політичному, економічному, соціальному і культурному житті українців.

Час проведення : 2 год.

Навчальні питання:

1. НЕП та особливості його здійснення в Україні.
2. Політика форсованої індустріалізації в Україні.
3. Колективізація і голодомор в Україні.
4. Політичні процеси та масові репресії 30-ї рр. в Україні.
5. Українізація 1920- х рр. та українська культура.

Методичні вказівки

Початок заняття необхідно розпочати з постановки проблемних питань по темі. Також звертається увага студентів на окремі питання, які необхідно розкрити під час виступів на занятті.

У першому питанні слід проаналізувати причини, основні заходи і наслідки НЕПу в Україні.

У другому питанні показати причини, джерела і наслідки індустріалізації.

У третьому питанні показати етапи, методи, наслідки колективізації в Україні.

У четвертому питанні зупинитися на характерних рисах сталінського тоталітарного режиму і політичних процесах того часу.

Аналізуючи п'яте питання необхідно проаналізувати основні літературні течії 20- х 30- х років в Україні. Особливу увагу слід приділити літературній дискусії 1925 –1928 рр. та її впливу на розвиток літератури і мистецтва. Визначити найбільш відомих представників нових літературних течій: неокласицизму, символізму, неоромантизму.

Характеризуючи мистецтво України в 20 – х – 30 – х рр. ХХ ст. (театр, музика, живопис) необхідно визначити основні тенденції розвитку мистецтва в умовах політики українізації. Назвати представників театрального, музичного, образотворчого мистецтва. Визначити особливості їх творчості.

Порядок проведення заключної частини заняття рекомендується через аналіз та узагальнення та закріплення вивченого матеріалу, пояснення домашнього завдання, розкриття питань на самостійну роботу.

Теми рефератів

1. Голодомор 1932-1933 рр. на Сумщині.

2. Колективізація в Україні.
3. Міжнародне становище України в 20-х рр. ХХ ст.
4. Формування державної адміністративно-командної системи економіки.
5. „Націонал-комунізм” 20-х рр.
6. Конституція 1937 р. та її державний характер.
7. Політичні процеси на Україні 20-30-х рр.
8. Здійснення більшовицької політики “воєнного комунізму” в Україні.
9. Голод 1921 – 1922 рр. в Україні.
10. “Українізація”: причини і наслідки.
11. Індустріалізація в Україні у 20 – 30-х роках ХХ ст.
12. Українська еміграція у 30-і роки.
13. Націоналізм як суспільно-політичне явище української історії 20 – 30-х років ХХ ст.
14. Особливості НЕПу в Україні.
15. Українське Відродження 20-х років ХХ ст.
16. О. Довженко – кінорежисер, драматург, письменник
17. Національно-культурне піднесення в Україні в 1920 – х роках.
18. 1930 – ті роки в долі української культури. «Розстріляне відродження».
19. Суспільно-культурна діяльність М. Хвильового

Рекомендована література

Основна:

1. Бойко О.Д. Історія України: підручник. К.: Академія. 2018. 720 с.
2. Гарін В., Кігіцар І., Кондратенко О. Історія України: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2017. 240с.
3. Греченко В.А. Історія та культура України: підручник. Харків : ХНУВС, 2017. 320 с.
4. Греченко В.А., Кислюк К.В. Історія української культури. К.: Кондор-Видавництво, 2013. 352 с.
5. Палій О. Коротка історія України. К. : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2017. 464 с.

Додаткова:

1. Горак В.С. Григорівський повстанський рух (серпень 1918 – серпень 1919 р.: питання історіографії). *Український історичний журнал*. 2013. № 2. С. 154-178.
2. Жмака В. М. Торгівля у містах Лівобережжя у роки непу. Сумська старовина. 2012. № XXXVI – XXXVII. С. 62-72.
3. Демиденко Н.М. М. С. Грушевський: деякі аспекти концепції державотворення (До 150-річчя від дня народження). *Сіверщина в історії України*. 2016 . № 9. С. 407-412.
4. Демиденко Н.М. Діяльність Миколи Прокоповича Василенка (1866-1935) на посаді міністра народної освіти та мистецтва за доби Гетьманату. *Сіверщина в історії України*. 2017. №10. С. 344-351.
5. Демиденко Н.М. М.С. Грушевський: деякі аспекти концепції державотворення (До 150-річчя від дня народження). *Сіверянський*

- літопис* : зб. наукових праць / Національний заповідник «Глухів», Центр пам'яткознавства Національної академії наук України. Вип. 8. Київ - Глухів. 2016. С. 154-161.
6. Демиденко Н.М. Роль Миколи Прокоповича Василенка (1866-1935) у становленні питань освіти та мистецтва в Україні за доби Гетьманату . *Сіверянський літопис* : зб. наукових праць / Національний заповідник «Глухів», Центр пам'яткознавства Національної академії наук України. Вип. 9. Київ - Глухів. 2017. С. 406-412.
  7. Демиденко Н.М. Діяльність Павла Зайцева (1886-1965) – відомого шевченкознавця, громадсько-політичного діяча: повернення із забуття. *Сіверянський літопис* : зб. наукових праць / Національний заповідник «Глухів», Центр пам'яткознавства Національної академії наук України. Вип. 11. Київ - Глухів. 2018. С. 37-42.
  8. Кульчицький С.В. На роздоріжжі радянського комуно соціалізму в Російській революції 1917 року. *Український історичний журнал*. 2017. №1. С. 84-96.
  9. Кульчицький С.В. Народження радянського кому соціалізму в Російській революції 1917 р. (десять коротких тез). *Український історичний журнал* . 2017. №1. С. 72-83.
  10. Ковальчук М. Українська Центральна Рада і громадянська війна в Росії (листопад- початок грудня 1917 р.). *Київська старовина*. 2012. №4. С. 79-91.
  11. Мицик Ю.А. Бажан О.Г. Історія України : навчальний посібник. К. : ТОВ Видавництво «Кліо». 2015. 680 с.
  12. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків: Клуб сімейного дозвілля. 2016. 495 с.
  13. Солдатенко В.Ф. Режим Гетьманату 1918 року у світлі документів та сучасних історичних студій. *Український історичний журнал*. 2016. №6. С. 151-175.
  14. Степанов В.В. Становлення політичної еліти Гетьманщини в період революції XVII ст. : особливості, суперечності, деструктивні процеси. *Український історичний журнал*. 2016. №6. С. 87-113.

Тема № 7

Семінарське заняття *Українська РСР у роки Другої світової війни*

Навчальна мета заняття: ознайомити студентів з причинами, основними подіями і наслідками Другої світової війни.

Час проведення : 2 год.

Навчальні питання:

1. Початок і основні події Великої Вітчизняної війни.
2. Рух Опору.
3. Визволення України від фашистських загарбників.
4. Проблеми збереження українських культурних надбань у роки Другої

світової війни.

Методичні вказівки

Початок заняття необхідно розпочати з постановки проблемних питань по темі. Також звертається увага студентів на окремі питання, які необхідно розкрити під час виступів на занятті.

У першому питанні студенти повинні проаналізувати причини війни, тимчасові невдачі Червоної Армії, основні військові операції.

У другому питанні розкрити масштаби руху опору в Україні (на прикладах).

У третьому питанні розповісти про визволення території України від німецької окупації.

Розкриваючи четверте питання необхідно вказати про руйнацію культурних надбань України. Евакуація фондів культурних та дослідницьких установ. Евакуація вузів та науково-дослідних установ та їхня діяльність у радянському тилу

Вклад діячів науки і культури у боротьбу з фашизмом. Розвиток творчості письменників М. Бажана, П.Тичини, В. Сосюри, А. Малишка, Ю. Яновського та ін. Написання художніх полотен О.Шовкуненка, К. Трохименка, С. Беседіна, М. Глуценка, М. Дерегуса та ін. Створення художніх та хронікально-документальних фільмів. Документальна стрічка О. Довженка «Битва за нашу Україну» (1943 р.). Музичне мистецтво. Театр.

Поновлення роботи культурно-освітніх установ, навчальних закладів, мистецьких осередків на звільнених територіях. Наука. Внесок українських вчених у перемогу над фашистськими окупантами.

Теми рефератів

1. Україна у Другій світовій війні (1939 – 1945 рр.).
2. Українське питання в міжнародній політиці напередодні та у роки Другої світової війни.
3. Партизанський рух на Україні в роки Другої світової війни.
4. Наслідки світової війни для України.
5. Військові операції на території України у червні – серпні 1941 р.
6. Вклад діячів науки і культури у боротьбу з фашизмом.

Рекомендована література

Основна :

1. Бойко О.Д. Історія України: підручник. К.: Академія. 2018. 720 с.
2. Гарін В., Кігіцар І., Кондратенко О. Історія України: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2017. 240с.
3. Греченко В.А. Історія та культура України: підручник. Харків : ХНУВС, 2017. 320 с.

4. Греченко В.А., Кислюк К.В. Історія української культури. К.: Кондор-Видавництво, 2013. 352 с.
5. Палій О. Коротка історія України. К. : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2017. 464 с.

Додаткова:

1. Гриц А. Трагедія святинь. Наука і релігія. 2015. №9. С. 26-30. (про знищення пам'яток архітектури у період Другої світової війни).
2. Гусєв В. Нюрберзький трибунал: створення та відкриття. Віче. 2015. №15. С. 58-60.
3. Ковальчук В. ОУН в Центральній, Південній та Східній Україні. 1941-1950-ті рр. Київ, 2011. 80 с.
4. Мицик Ю.А. Бажан О.Г. Історія України : навчальний посібник. К. : ТОВ Видавництво « Кліо». 2015. 680 с.
5. Організація українських націоналістів і українська повстанська армія: Фаховий висновок робочої групи істориків при урядовій комісії з вивчення діяльності ОУН і УПА.-2- стереотипне видання. К.: Наукова думка, 2005.52 с.
6. Литвиненко К.О. Міжнародно-правова оцінка пакту Молотова-Ріббентропа. Часопис Київського університету права. 2013. №3. С. 404-407.
7. Лисенко О. Заклучний акорд Другої світової. Віче. 2015. №15. С. 58-60.
8. Щупак І.Я. Уроки Голокосту в українській історичній науці та освіті. *Український історичний журнал*. 2016. №4. С.152-173.

Тема № 8

Семінарське заняття *Україна у 1945 – 1991 рр.*

Навчальна мета заняття: ознайомити студентів з особливостями соціально-економічного і культурного розвитку України *1945 – 1991 рр.*

Час проведення : 2 год. Місце проведення навчальна аудиторія.

Навчальні питання:

1. Період посилення сталінського тоталітарного режиму (1945-1953 рр.)
2. Період хрущовської «відлиги» (1953 – 1964 рр.).
3. Період застою і кризи радянського суспільства (1964-1985).
4. Україна в період перебудови (1985-1991 рр.).
5. Особливості розвитку української культури у 1945 – 1991 рр.

Методичні вказівки

Початок заняття необхідно розпочати з постановки проблемних питань по темі. Також звертається увага студентів на окремі питання, які необхідно розкрити під час виступів на занятті. У першому питанні студенти повинні звернути увагу особливості відбудови економіки в післявоєнний період, політику радянської влади в Західній Україні, рух Опору проти неї західних Українців.

У другому питанні необхідно проаналізувати проблеми розвитку

народного господарства в середині 50-х на поч.60-х рр., причини зародження та етапи дисидентського руху.

У третьому питанні необхідно проаналізувати період застою і кризи радянського суспільства (1964-1985). У четвертому питанні необхідно проаналізувати період перебудови (1985-1991 рр.), процеси перебудови в радянському суспільстві, причини розпаду СРСР.

Необхідно визначити основні напрями та форми державної підтримки вітчизняної культури. Визначити основні напрями реформування освітньої сфери та його результати. Охарактеризувати проблеми розвитку вітчизняної науки. Проаналізувати проблеми та визначити найбільш помітні здобутки у розвитку вітчизняного мистецтва. Назвати представників української літератури, кіномистецтва, театру, музичного мистецтва.

Порядок проведення заключної частини заняття рекомендується через аналіз та узагальнення та закріплення вивченого матеріалу, пояснення домашнього завдання, розкриття питань на самостійну роботу.

Теми рефератів

1. Українські “шістдесятники” і “хрущовська відлига”.
2. Національне питання в Україні у 60 – 80-х роках XIX ст.
3. Дисидентський рух в Україні у 60 – 80-х роках XIX ст.
4. Народне мистецтво Катерини Білокур та Марії Приймаченко

Тема № 9

Семінарське заняття   *Держава Україна на сучасному етапі*

Навчальна мета заняття: ознайомити студентів з особливостями соціально-економічного і культурного розвитку України на сучасному етапі.

Час проведення 2 год. Місце проведення навчальна аудиторія.

Навчальні питання:

1. Соціально-економічне становище республіки.
2. Міжнародне становище і зовнішня політика України.
3. Розвиток культури України на сучасному етапі.

Методичні вказівки

Початок заняття необхідно розпочати з постановки проблемних питань по темі. Також звертається увага студентів на окремі питання, які необхідно розкрити під час виступів на занятті.

У першому питанні студенти повинні звернути увагу на причини кризових явищ в українській економіці в 90 – х роках, їх наслідки для населення і держави.

У другому питанні необхідно проаналізувати діяльність різних урядів на міжнародній арені (багатовекторна політика).

У третьому питанні необхідно проаналізувати здобутки і проблеми, що існують в українській культурі після здобуття Україною державної незалежності.

Необхідно визначити основні напрями та форми державної підтримки вітчизняної культури. Визначити основні напрями реформування освітньої сфери та його результати. Охарактеризувати проблеми розвитку вітчизняної науки та її інтеграції в європейський та світовий науково-освітній простір. Проаналізувати проблеми та визначити найбільш помітні здобутки у розвитку вітчизняного мистецтва. Назвати представників сучасної української літератури, кіномистецтва, театру, музичного мистецтва. Пригадати українських спортсменів – рекордсменів та призерів Олімпійських ігор.

Порядок проведення заключної частини заняття рекомендується через аналіз та узагальнення та закріплення вивченого матеріалу, пояснення домашнього завдання, розкриття питань на самостійну роботу.

Теми рефератів

1. Історичне значення Декларації про Державний суверенітет України
2. 24 серпня 1991 р.
3. Розпад СРСР та утворення СНД.
4. Формування багатопартійної системи в Україні.
5. Зовнішньополітична діяльність суверенної України.
6. Прийняття нової Конституції України 28 червня 1996 р.
7. Соціально-політичний та економічний розвиток України 1999 – 2004 рр.
8. Українська діаспора у розвитку світової цивілізації.
9. Сучасні міжнаціональні відносини в Україні.
10. Розвиток сучасної української літератури.
11. Українські спортсмени – рекордсмени та призери олімпійських ігор.
12. Сучасна музична культура України.

Рекомендована література

Основна :

6. Бойко О.Д. Історія України: підручник. К.: Академія. 2018. 720 с.
7. Гарін В., Кігіцар І., Кондратенко О. Історія України: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2017. 240с.
8. Греченко В.А. Історія та культура України: підручник. Харків : ХНУВС, 2017. 320 с.
9. Греченко В.А., Кислюк К.В. Історія української культури. К.: Кондор-Видавництво, 2013. 352 с.
10. Палій О. Коротка історія України. К. : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2017. 464 с.

Додаткова:

9. Гриц А. Трагедія святинь. Наука і релігія. 2015. №9. С. 26-30. (про знищення пам'яток архітектури у період Другої світової війни).
10. Гусєв В. Нюрберзький трибунал: створення та відкриття. Віче. 2015. №15. С. 58-60.

11. Ковальчук В. ОУН в Центральній, Південній та Східній Україні. 1941-1950-ті рр. Київ, 2011. 80 с.
12. Мицик Ю.А. Бажан О.Г. Історія України : навчальний посібник. К. : ТОВ Видавництво « Кліо». 2015. 680 с.
13. Організація українських націоналістів і українська повстанська армія: Фаховий висновок робочої групи істориків при урядовій комісії з вивчення діяльності ОУН і УПА.-2- стереотипне видання. К.: Наукова думка, 2005. 52 с.
14. Литвиненко К.О. Міжнародно-правова оцінка пакту Молотова-Ріббентропа. *Часопис Київського університету права*. 2013. №3. С. 404-407.
15. Лисенко О. Заклучний акорд Другої світової. Віче. 2015. №15. С. 58-60.
16. Щупак І.Я. Уроки Голокосту в українській історичній науці та освіті. *Український історичний журнал*. 2016. №4. С.152-173.

4. Рекомендована література

Основна

1. Бойко О.Д. Історія України: підручник. К.: Академія. 2018. 720 с. URL: <https://uahistory.co/book/boyko.html>
2. Гарін В. Історія України: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2017. 240с. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-61.html>
3. Греченко В.А. Історія та культура України: підручник. Харків : ХНУВС, 2017. 320 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/9475>
4. Греченко В.А., Кислюк К.В. Історія української культури. К.: Кондор-Видавництво, 2013. 352 с. URL: http://library.kpi.kharkov.ua/files/new_postupleniya/iukrk.pdf
5. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності: посібник. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2016. 496 с. URL: <https://nemaloknig.net/book-364666.html>

Додаткова

1. Верменич Я.В. Донбас у контексті теорій порубіжжя: соціогуманітарний аналіз. *Український історичний журнал*. 2015. №1. С.108-135. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID
2. Грицюк В.М. Найбільша воєнна операція на українських теренах. *Український історичний журнал*. 2014. №5. С. 4-20. URL: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EJRN&P21DBN=EJRN&S21STN>
3. Гурій О.І. Проблема збереження територіальної цілісності Гетьманщини за царювання Петра І. *Український історичний журнал*. №3. 2015. С. 73-78. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/109557/06-Hurzhii.pdf?sequence=1>
4. Демиденко Н.М. Вплив православної церкви та звичаєвого права на

шлюбно-сімейні традиції як складову духовної культури українців у XVI - XVII ст. : права жінки у шлюбі. *Сумська старовина* : зб. наукових праць / Сумський державний університет. Вип. XLVI. Суми, 2015. С. 19-27.

URL:file:///D:/Documents/Downloads/SumS_2015_46_4.pdf

5. Демиденко Н.М. М.С. Грушевський: деякі аспекти концепції державотворення. *Сіверщина в історії України* : зб. наукових праць / Національний заповідник «Глухів», Центр пам'яткознавства Національної академії наук України.- Вип.9. Київ - Глухів. 2016. С. 407-411.

URL:<http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/128350/86-Demydenko.pdf?sequence=1>

6. Демиденко Н.М. Діяльність Павла Зайцева (1886-1965) – відомого шевченкознавця, громадсько-політичного діяча: повернення із забуття. *Сіверщина в історії України* : зб. наукових праць / Національний заповідник «Глухів», Центр пам'яткознавства Національної академії наук України. - Вип.11. Київ-Глухів. 2018. С. 37-42.

URL:<http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/180725>

7. Демиденко Н.М. З історії становлення та розвитку театрів на Сумщині (19 ст. – початок 20 ст.). *Сіверщина в історії України* : зб. наукових праць / Національний заповідник «Глухів», Центр пам'яткознавства Національної академії наук України. Вип.8. Київ- Глухів, 2015. С. 342- 348.

URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/sviu_2015_8_51.

8. Демиденко Н.М. Климент Квітка (1880-1953) – видатний етнограф, педагог, громадський діяч, «друг ідей» Лесі Українки). *Історія науки та біографістика*: електронне наукове фахове видання / НААН, Вип.4. Київ, 2021. С. 56-71.URL:<http://inb.dnsgb.com.ua/2021-4/04.pdf>

9. Демиденко Н.М. Пантелеймон Куліш (1819-1890): складні метаморфози ідеологічних поглядів (до 200-річчя з дня народження). *Історія науки та біографістика*: електронне наукове фахове видання / НААН, Вип.3. Київ, 2019. С. 72-87. URL:file:///D:/Documents/Downloads/INB_Title_2019_3_7.pdf

10. Демиденко Н.М. Розвиток середньої освіти на сумських землях у другій половині XIX – поч. XX століття. *Сіверщина в історії України*: збірник наукових праць. Вип. Центр пам'яткознавства Національної академії наук України, Національний заповідник «Глухів». Глухів - Київ. 2020. С. 238-243. URL:http://nz-hlukhiv.com.ua/wp-content/uploads/sivershuna/sivershuna_2020.pdf

11. Демиденко Н.М. Роль Миколи Прокоповича Василенка (1866-1935) у становленні питань освіти та мистецтва в Україні за доби Гетьманату. *Сіверщина в історії України* : зб. наукових праць / Національний заповідник «Глухів», Центр пам'яткознавства Національної академії наук України. Вип. 9. Київ - Глухів. 2017. С. 406-412. URL:<http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/128959>

12. Інакодумство на Сумщині: Збірник документів та матеріалів (1955-1990 роки). Том 1. Суми: Мрія, 2012. 299 с. URL:[https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=Інакодумство+на+Сумщині%3A+Збірник+документів+та+матеріалів+\(1955-1990+роки\).+Том+1.+Суми%3A+Мрія%2C+2012.+](https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=Інакодумство+на+Сумщині%3A+Збірник+документів+та+матеріалів+(1955-1990+роки).+Том+1.+Суми%3A+Мрія%2C+2012.+)

13. Касьянов Г. В. Національні історії та сучасна історіографія: виклики й небезпеки при написанні нової історії України. Український історичний журнал. 2012. №6. С. 4-25. URL:<http://history.org.ua/JournALL/journal/2012/6/2.pdf>
14. Козакевич О. Кельтська теорія походження Русі : критичний погляд Українознавство. 2012. №12. С.155-159. URL:http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/15569/1/6.020302_Pshebyl'ka_Kateryna_Dmytrivna1.pdf
15. Кривоший О. Амазонки та «амазонство» в колективній пам'яті південноукраїнського степового соціуму. Народна творчість і етнологія. 2013. №4. С. 17-35. URL:https://chtyvo.org.ua/authors/Kryvoshyi_Oleksandr/Amazonky_i_amazonstvo_v_ukrainskii_folklornii_tradytsii_ta_istoriohrafii_druhoi_polovyny_XIX_-_pershoi_tretyny_XX/
16. Крисаченко В. Витоки і розвиток української політичної нації. Українознавство. 2011. №2. С.200-208. URL: http://lib.ndu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_12/cgiirbis_64.exe?LNG=&C21COM=S&I21DBN=IBIS&P21DBN=IBIS&S21FMT
17. Кульчицький С. Міф про «царський подарунок «Микити Хрущова. Історія України. 2014. №19. С. 5-9. URL:http://irbis.cuspu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_11/cgiirbis_64.exe?LNG=&C21COM=S&I21DBN=BD3&P21DBN=BD3&S21
18. Моця О.П. Самоідентифікація східних слов'ян у час Русі. Український історичний журнал. 2015. №1. С. 4-11. URL:<http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?I21DBN>
19. Реєнт О.П., Коляда І.А. Усі гетьмани України / Худож.оформлювач А.С. Ленчик. Харків: Фоліо, 2010. 415 с. (Історичне досє). URL:<http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001165>
20. Смолій В., Степанков В. Богдан Хмельницький: полководець, дипломат державотворець. К.: Парламентське видавництво, 2020. 752 с. URL:<http://resource.history.org.ua/item/0015239>
21. Смолій В., Степанков В. Петро Дорошенко: Політичний портрет. К.: Темпора, 2011. URL:<http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=F&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB>
22. Смолій В., Якубова Л. Історичний контекст формування проекту руский мир та практика його реалізації в Криму й на Донбасі (Аналітична записка) / НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України. 2018. 144 с. URL:<file:///D:/Documents/Downloads/0013907-1.pdf>

Інформаційні та навчальні ресурси в Інтернеті:

1. Історія України. Частина перша. URL: <http://www.youtube.com/watch?v=TFdPOErzV60>
2. Історія України. Частина друга. URL:<http://www.youtube.com/watch?v=oOFE2h8uPqE&feature=fvwr>
3. «Ізборник» – Історія України IX-XVIII ст. Першоджерела та інтерпретації.

URL:www.litopys.org.ua.

5. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URI: <http://www.rada.kiev.ua>

6. Офіційний веб-сайт Кабінету Міністрів України. URL: <http://www.kmu.gov.ua/>

7. Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України. URL:<https://mon.gov.ua/ua>

8. Офіційний веб-сайт Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. URL:<http://www.nbuv.gov.ua/>

9. Офіційний веб-сайт Ліга: закон. URL:<https://ligazakon.net/>

10. Українська етнографія. URL:<http://etno.uaweb.org/>